

Ders 11 Зат атоочтун суроо категориясы

(бы-? - -ми?)

Soru, cümlede soru ifade etmeye yarayan gramer kategorisidir. Cümlede soru, soru zamirleri, cümle öğelerinin değişik sıralanması, vurgu ve çekim ekleri ile ifade edilir. Çekim yolu ile soru ifade etmek için Türkçenin isimleri ve fiilleri soru eki alırlar. İsimler ve fiiller için soru eki umumî bir ektir. Soru eki, isme eklenen eklerin içinden en geniş kapsamlısı olduğundan çokluk, iyelik, hal, aitlik (-гы) ve şahıs eklerinden sonra gelir.

Soru ekinden sonra bir başka ek gelmez. Soru eki Kırgızcada isim ve fiillerle bitişik yazılır. Bu onun cümledeki yerinin sabitliğinden kaynaklanır.

Kırgızcada soru ekinin ünlü ve ünsüz uyumuna tabi olan 8 tane varyantı gelişmiştir:

Ünlü ve yumuşak ünsüzlerden sonra: -бы, -би, -бу, -бү

Sert ünsüzlerden sonra: -пы, -пи, -пу, -пү

Türkiye Türkçesinde de soru eki ünlü uyumuna tam uyar: -mı, -mi, -mu, -mü.

Soru eki Türkiye Türkçesinde vurgusuz bir ektir. Vurguyu her zaman kendisinden önceki heceye atar ve onu kuvvetlendirir. Kırgızcada vurgu umumiyetle son heceye düşer. Soru eki o nedenle son hece eki olarak vurguludur.

Kırgızcada **-бы** eki, istisnaî olarak bazı durumlarda ilk hecede, kelime başında gelir. Bu da onun bir zamanlar ek değil, müstakil bir edat olduğu ihtimalini kuvvetlendirir. Belirli geçmiş zaman durumunu bildiren *эле* (idi) ile öğrenilmiş geçmiş zaman durumunu bildiren *экен* (-miş) ve tahmin bildiren *бейм* (бы+дейм) fiilleriyle kurulan düz cümleyi soru cümlesine çevirmek için **бы** morfemi bu kelimelerin başına geçer:

бы+эле >беле?	“mıydı?”
бы+экен >бекен?	“mıymış?”
бы+ дейм > бейм?	“mı acaba?”
бы+элем > белем	“herhalde”, “sanırım”.

Көнүгүүлөр

1. Аşağıdaki soruları cevaplayınız.

Учагыңар маалынан кеч учтубу?

.....

Кайсы шаар кооз, Измирби же Анталиябы?

.....

Силер жакта да күн суукпу?

.....
Кечээ сенин жаныңда турган ким эле?
.....

Алымдын ата-энеси да Бишкектеби?
.....

Жарышмага катышкан кыздардын баары сулуубу?
.....

Сен алган көйнөк арзан бекен?
.....

2. Aşağıdaki düz cümleleri soru cümlelerine dönüştürünüz. Sorunun isimlere **ve fiillere** yöneltilmesine dikkat ediniz.

Биздин үй бешинчи кабатта.
.....?

Чоң атам сексен беш жашта.
.....?

Биздин группада көп чет элдиктер окушат.
.....?

Түркияда шыпаалуу суу менен дарылаган жайлар көп.
.....?

Мен бул гүлдөрдү талаадан тердим.
.....?

Керим менин туулган күнүмө келди.
.....?

Иштеген жерим үйүмдөн абдан алыс.
.....?

3. Cümlelere örneklerdeki gibi *-бы* ekili sorular yöneltiniz.

Кыргызстандын күрөшчүлөрүнө быйыл Түркияда үчүнчү сыйлык берилди. -
Күрөш боюнчабы? Түркиядабы? Быйылбы? Үчүнчү сыйлыкпы?

Ош Кыргызстандын түштүгүндөгү экинчи чоң шаар.

Түрксой - түрк республикалары маданияттарын орток жүргүзүүчү эл аралык мекеме.

ТИКА түрк калктарына экономикалык жардам берүү үчүн курулду.

Университетибиздин олимпиадалык бассейни бар.

Факультетибиз 1935-жылы Ататүрк тарабынан курулган.

Университетибизде он төрт факультет бар.

4. Aşağıdaki diyalogları okuyunuz, benzer diyaloglar **kur**mayı deneyiniz.

- Сабыр, сен азыр кайдасың? Факультетте эмессиңби?

- Үйдөмүн. Эмне болду?

- Сенде XIX кылым дүйнө тарыхы китеби бар беле?

- Бар. Сага бүгүн керекпи?

- Ооба. Бүгүн бир жерде жолугалыбы?

- Мейли. Салиева эстелигинин жанына келесиңби?

- Макул, качан келейин?

